

Я. В. Кобушко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри управління, Сумський державний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2057-2300>
О. Ю. Грабін,
аспірант, спеціальність Економіка, Сумський державний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9238-1441>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.8.377

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПОЛЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Ia. Kobushko,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management, Sumy State University, Sumy, Ukraine
O. Hrabın,
Postgraduate student in Economics, Sumy State University, Sumy, Ukraine

THE REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK GOVERNING THE ACTIVITIES OF UKRAINIAN ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION

У статті здійснено комплексний економіко-правовий аналіз нормативно-правового поля, що регулює господарську діяльність підприємств України в умовах цифрової трансформації. На основі аналізу джерел розглянуто чинну систему регулювання цифрової економіки у розрізі її впливу на ключові економічні показники підприємств: транзакційні витрати, інвестиційну привабливість, конкурентоспроможність та економічну безпеку. Виявлено, що недосконалість нормативно-правового поля генерує значні регуляторні ризики та є системним бар'єром накопичення цифрового капіталу вітчизняними підприємствами. Досліджено механізми державного регулювання ринків цифрових продуктів і послуг, стимулювання інвестицій у цифрову трансформацію та формування інституційного середовища цифрової економіки. Встановлено, що рівень цифровізації підприємства безпосередньо корелює з його ринковою вартістю та довгостроковою фінансовою стійкістю в умовах турбулентного зовнішнього середовища. Обґрунтовано напрями вдосконалення регуляторної архітектури з позицій підвищення економічної ефективності підприємницької діяльності в умовах цифровізації.

The article presents a comprehensive economic and legal analysis of the regulatory and legal framework governing the business activities of Ukrainian enterprises in the context of digital transformation in the current conditions. Based on the analysis of scholarly articles, monographs, dissertations, and legislative acts, the existing system of digital economy regulation has been examined in terms of its impact on key economic performance indicators of enterprises: transaction costs, investment attractiveness, competitiveness, and economic security. It has been established that the imperfection of the regulatory and legal framework generates significant regulatory risks

and constitutes a systemic barrier to the accumulation of digital capital by domestic enterprises. The mechanisms of state regulation of digital product and service markets, stimulation of investment in digital transformation, and the formation of an institutional environment for the digital economy have been investigated. It has been determined that the level of digitalization of an enterprise directly correlates with its market value and long-term financial stability in conditions of a turbulent external environment. The directions for improving the regulatory architecture have been substantiated from the standpoint of enhancing the economic efficiency of entrepreneurial activity in the context of digitalization. The study identifies systemic gaps in the current legislative framework, including regulatory fragmentation, conceptual ambiguity of key definitions, and insufficient harmonization with European Union digital law, all of which increase compliance costs and reduce the net present value of digitalization investment projects for domestic enterprises. Priority areas for legislative improvement include the codification of digital legislation, the adoption of principle-based regulatory approaches, and the acceleration of harmonization with European Union legislation and regulatory standards in the areas of personal data protection, digital markets, and artificial intelligence regulation.

Ключові слова: цифрова трансформація, нормативно-правове регулювання, цифрова економіка, конкурентоспроможність підприємств, транзакційні витрати, інвестиційний клімат, економічна безпека.

Key words: digital transformation, regulatory and legal framework, digital economy, enterprise competitiveness, transaction costs, investment climate, economic security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Цифрова трансформація як процес докорінної зміни економічної діяльності підприємств на основі широкомасштабного впровадження цифрових технологій набула статусу одного з ключових чинників формування конкурентних переваг суб'єктів господарювання в сучасній ринковій економіці. З позицій інституційної економічної теорії, нормативно-правове поле є фундаментальним елементом інституційного середовища, що визначає "правила гри" для підприємств та безпосередньо впливає на рівень транзакційних витрат, обсяги інвестицій у цифрові активи та ефективність розподілу ресурсів у цифровій економіці [1, с. 29].

Сучасна економічна наука розглядає якість регуляторного середовища як один із визначальних чинників продуктивності підприємств та національної конкурентоспроможності. За оцінками Світового банку та ОЕСР, регуляторна невизначеність підвищує транзакційні витрати підприємств на 15-30%, що суттєво знижує їх інвестиційну активність у сфері цифровізації. В умовах, коли Україна визначила курс на формування цифрової економіки як однієї з пріоритетних складових структурної перебудови народного господарства, питання формування ефективного нормативно-правового поля набуває не лише теоретичного, але й першочергового практичного значення [5, с. 14].

Відсутність цілісного та економічно обгрунтованого правового регулювання стає системним бар'єром для розвитку ринків цифрових продуктів і послуг, знижує інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств для зарубіжних партнерів та гальмує накопичення цифрового капіталу — нематеріальних активів, що формують основу вартості підприємств у постіндустріальній економіці [3, с. 50].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання економічних ефектів цифрової трансформації та її нормативно-правового забезпечення знаходяться в центрі уваги вітчизняних науковців. Бугріменко Р. М. та Смірнова П. В. досліджують вплив цифрової трансформації на економічні показники підприємств — продуктивність праці, операційну ефективність та ринкову вартість — і доводять, що регуляторне середовище є ключовим екзогенним чинником, що визначає швидкість та глибину цифровізації на мікроекономічному рівні [1, с. 30—31].

Штерма Т. В., Гончарук Я. М. та Лещук В. М. здійснили аналіз економічних тенденцій цифровізації фінансового сектору, акцентуючи увагу на появі нових типів фінансових посередників — необанків, платіжних агрегаторів, краудфандингових платформ — та зумовленій цим необхідності реформатування регуляторних механізмів ринків фінансових послуг [2, с. 110—112]. Автори ідентифікують явище "регуляторного арбітражу", коли фінтех-компанії уникають пруденційного нагляду через прогалини у законодавстві, що спотворює умови конкуренції на фінансових ринках.

Крамар І. Ю. та Потюк В. М. розглядають цифрову трансформацію крізь призму економічної безпеки підприємств, досліджуючи взаємозв'язок між рівнем цифровізації, ринковою стійкістю та захищеністю від зовнішніх загроз [3, с. 50—52]. Кобушко Я. В. та Грабін О. Ю. здійснили систематичний огляд теоретичних моделей управління економічним розвитком підприємств в умовах цифровізації, у тому числі моделей динамічних здатностей, теорії ресурсної бази та концепцій цифрових екосистем [4, с. 84—87].

Монографія за редакцією Шаповалової О. В. та Єфремової К. В. є найбільш комплексним правовим дослідженням, що містить аналіз економічних ефектів регулювання технологій цифрової економіки [5, с. 7—25]. Хаустова М. Г. акцентує увагу на понятійній невизначеності категорії "цифровізація" як на джерелі правових і, відповідно, економічних ризиків для господарюючих суб'єктів [7, с. 8—10]. Штець Т. Ф. у своєму дисертаційному дослідженні розкриває проблему відриву стратегічних документів від реальних економічних механізмів стимулювання цифрового розвитку [8, с. 45—50].

Незважаючи на значний науковий доробок, у вітчизняній літературі бракує системного аналізу нормативно-правового поля регулювання цифрової трансформації підприємств саме в економічному вимірі — з позицій впливу на транзакційні витрати, конкурентоспроможність, інвестиційний клімат та ефективність розподілу ресурсів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є комплексний економіко-правовий аналіз нормативно-правового поля регулювання діяльності підприємств України в умовах цифрової трансформації, оцінка його впливу на економічні показники функціонування суб'єктів господарювання та обґрунтування напрямів вдосконалення регуляторної архітектури з позицій підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Інституційно-економічні засади цифрової трансформації підприємств.

З позицій неінституційної економічної теорії, нормативно-правове поле є сукупністю формальних інститутів, що визначають структуру стимулів для економічних агентів у процесі ухвалення рішень щодо цифровізації господарської діяльності. Якість цих інститутів безпосередньо визначає рівень транзакційних витрат — витрат на пошук інформації, укладення та виконання цифрових контрактів, захист прав власності на цифрові активи та вирішення господарських спорів у цифровому середовищі.

Хаустова М. Г. звертає увагу на те, що у вітчизняному науковому та нормативному дискурсі відсутня уніфікована дефініція "цифровізації", що створює умови для правової невизначеності та підвищує транзакційні витрати підприємств через необхідність самостійного тлумачення регуляторних вимог [7, с. 8—9]. З економічної точки зору, понятійна невизначеність є різновидом регуляторного ризику, що враховується у ставці дисконтування при оцінці інвестиційних проектів із цифровізації та знижує їхню чисту приведену вартість (NPV).

Бугріменко Р. М. та Смірнова П. В. розглядають цифрову трансформацію як процес накопичення цифрового капіталу підприємства — сукупності цифрових активів, компетенцій та організаційних спроможностей, що генерують конкурентні переваги у ринковій економіці [1, с. 30]. Важливим висновком авторів є те, що для малих і середніх підприємств (МСП) регуляторне навантаження, пов'язане з дотриманням вимог цифрового законодавства, є непропорційно вищим, ніж для

великого бізнесу, що обумовлює необхідність диференційованого підходу до регулювання з урахуванням розміру підприємств.

Кобушко Я. В. та Грабін О. Ю. у своєму огляді теоретичних моделей управління економічним розвитком підприємств [4, с. 85—87] доводять, що в умовах цифрової трансформації зростає роль динамічних здатностей підприємства — його спроможності адаптувати внутрішні ресурси та бізнес-процеси у відповідь на зміни зовнішнього інституційного середовища, у тому числі регуляторні зміни. Це означає, що якість нормативно-правового поля стає не лише витратним чинником, але й джерелом стратегічних можливостей для підприємств із розвиненими адаптивними спроможностями.

2. Система законодавчого регулювання та її економічні ефекти.

Ринок цифрових продуктів і послуг є специфічним типом ринку, що характеризується значними позитивними зовнішніми ефектами (мережевими екстерналіями), інформаційною асиметрією між виробниками та споживачами та специфічністю активів. Ці ринкові провали обумовлюють об'єктивну необхідність державного регулювання, яке покликане коригувати відхилення від ефективних рівноважних станів та забезпечувати захист прав усіх учасників ринку.

Центральне місце у системі регулювання займає Закон України "Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні" від 15.07.2021 р. [13], що запровадив правовий режим "Дія.City". З економічної точки зору, цей закон є інструментом стимулюючої регуляторної політики, спрямованої на збільшення пропозиції праці у сфері ІТ, залучення прямих іноземних інвестицій у цифровий сектор та мінімізацію відтоку кваліфікованих кадрів за кордон (явища "витоку мізків"). Економічний ефект режиму "Дія.City" виявляється у зниженні загальних витрат ІТ-підприємств, підвищенні їхньої рентабельності та посиленні стимулів до реінвестування прибутку у нарощення цифрових активів.

Закон України "Про цифровий контент та цифрові послуги" від 10.08.2023 р. [11] виконує функцію регулювання ринкових відносин у сфері цифрових продуктів з позицій захисту прав споживачів та усунення інформаційної асиметрії. З мікроекономічної точки зору, встановлення чітких стандартів якості цифрового контенту та прозорих умов укладення договорів знижує витрати пошуку та перемикавання для споживачів, що підвищує ефективність ринку цифрових послуг в цілому.

Закон України "Про авторське право і суміжні права" від 01.12.2022 р. [12] є ключовим інструментом захисту прав власності на результати інтелектуальної праці у цифровому середовищі. З позицій економічної теорії прав власності (Р. Коуз, Г. Демсец), чітке визначення та ефективний захист прав інтелектуальної власності є необхідною умовою ефективного розподілу ресурсів та стимулювання інновацій. Для вітчизняних ІТ-підприємств та підприємств, що активно використовують програмне забезпечення, цей закон безпосередньо визначає ринкову вартість нематеріальних активів та умови їх комерціалізації.

Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" від 05.10.2017 р. [14] регулює сферу, що з економічної точки зору є різновидом

Таблиця 1. Система законодавчих актів України у сфері цифрової трансформації підприємств та їх економічні ефекти

№	Назва акта	Рік	Ринковий провал, що коригується	Економічний ефект для підприємств
1	Про стимулювання розвитку цифрової економіки [13]	2021	Недостатня пропозиція ІТ-праці, відтік кадрів	Зниження податкового навантаження, залучення інвестицій, зростання рентабельності ІТ-підприємств
2	Про цифровий контент та цифрові послуги [11]	2023	Інформаційна асиметрія на ринку цифрових послуг	Стандартизація ринку, зниження витрат пошуку, підвищення довіри споживачів
3	Про авторське право і суміжні права [12]	2022	Неефективний захист прав власності на цифрові активи	Підвищення вартості НМА, стимулювання інновацій, комерціалізація ІВ
4	Про основні засади кібербезпеки [14]	2017	Недовиробництво суспільного блага — кіберзахисту	Зниження ризиків кібератак, зменшення економічних збитків, захист репутаційного капіталу
5	Про інформацію [15]	1992	Асиметрія доступу до інформації	Формування рівних умов доступу до інформаційних ресурсів
6	Про захист інформації в ІТС [16]	1994	Екстерналії у сфері захисту даних	Зниження ризику витоку комерційної таємниці та даних підприємств

Джерело: складено авторами на основі [11, 12, 13, 14, 15, 16].

суспільного блага із властивостями невиключності та неконкурентності. Штець Т. Ф. наголошує, що недостатній рівень кіберзахисту підприємств генерує значні економічні збитки, у тому числі прямі (втрата даних, кібератаки) та непрямі (втрата репутаційного капіталу, зниження довіри споживачів) [8, с. 87]. Разом з тим, надмірні регуляторні вимоги у сфері кібербезпеки можуть підвищити витрати відповідності (compliance costs) для підприємств, що актуалізує проблему оптимального балансу між рівнем захисту та регуляторним навантаженням.

3. Стратегічні документи: програмування цифрової розвитку та інституційна архітектура.

Стратегічне програмування цифрової трансформації реалізується через систему документів індикативного планування, що визначають середньострокові цільові орієнтири для розвитку цифрової економіки. Національна економічна стратегія до 2030 р. [9] встановлює макроекономічні цілі цифровізації: збільшення частки ІТ-сектору у ВВП, нарощення експортного потенціалу цифрових послуг, підвищення рівня цифровізації традиційних галузей економіки та формування розвинутої цифрової інфраструктури як суспільного блага.

З позицій теорії економічного зростання, цифрова трансформація розглядається як чинник підвищення сукупної факторної продуктивності (Total Factor Productivity, TFP) — зростання обсягу виробництва, що не пояснюється збільшенням кількості виробничих факторів. Стратегія [9] фактично програмує перехід від екстенсивної до інтенсивної моделі економічного зростання, де ключовим ресурсом є не кількість праці та капіталу, а якість технологій та організації виробничих процесів.

Концепція розвитку цифрових компетентностей [10] є інструментом регулювання ринку праці в умовах технологічного зсуву. З економічної точки зору, вона по-

кликана усунути невідповідність між попитом підприємств на цифрові компетентності та їх пропозицією на ринку праці — структурне безробіття, зумовлене технологічними змінами. Для підприємств реалізація концепції означає поступове підвищення якості людського капіталу — фактора, що є ключовим для ефективного засвоєння цифрових технологій і прямо пов'язаний із продуктивністю праці та інноваційним потенціалом.

Штець Т. Ф. критично оцінює ефективність механізмів реалізації стратегічних документів у сфері цифрової економіки, вказуючи на "ефект нереалізованих стратегій" — систематичний відрив між задекларованими цілями та реальними економічними результатами через недостатнє фінансове забезпечення та слабкість координаційних механізмів [8, с. 112]. Це явище характерне для перехідних економік і свідчить про необхідність переходу від нормативних до результатно-орієнтованих механізмів регулювання.

Міністерство цифрової трансформації України [17] виконує функцію центрального регуляторного органу у сфері цифрової економіки, що з позицій теорії суспільного вибору означає концентрацію нормотворчих та наглядових повноважень у єдиному інституті. Лойко Є. М. та Загороднюк Є. В. наголошують на тому, що концентрація регуляторних функцій без ефективних механізмів публічно-приватного партнерства та залучення підприємницького середовища до нормотворчого процесу підвищує ризик "регуляторного захоплення" — підпорядкування регуляторної політики інтересам окремих груп впливу замість суспільних інтересів [6].

4. Економічна безпека підприємств та регуляторні ризики цифрової трансформації.

Економічна безпека підприємства в умовах цифрової трансформації набуває нового змісту, охоплюючи поряд із традиційними фінансовими, майновими та кад-

Таблиця 2. Стратегічні документи у сфері цифровізації підприємств та їх макроекономічне значення

№	Документ	Рік	Економічна мета та механізм впливу на підприємства
1	Національна економічна стратегія до 2030 р. [9]	2021	Підвищення TFP через цифровізацію; нарощення частки ІТ у ВВП; формування цифрової інфраструктури як суспільного блага
2	Концепція розвитку цифрових компетентностей [10]	2021	Усунення структурної невідповідності на ринку праці; нарощення людського капіталу підприємств; підвищення продуктивності праці
3	Положення про Мін. цифрової трансформації [17]	2019	Централізація регуляторних функцій; нормотворення у сфері цифрової економіки; зниження регуляторних бар'єрів для бізнесу

Джерело: складено авторами на основі [9, 10, 17].

ровими компонентами також цифровий і правовий виміри. Крамар І. Ю. та Потюк В. М. обґрунтовують, що цифрова трансформація підприємства є одночасно чинником підвищення економічної безпеки (за рахунок диверсифікації каналів збуту, зниження залежності від посередників та підвищення операційної стійкості) та джерелом нових ризиків — кіберзагроз, ризику технологічного відставання та регуляторних ризиків [3, с. 51].

Регуляторний ризик у контексті цифрової трансформації підприємств слід розглядати як імовірнісну величину економічних втрат, зумовлених непередбачуваними змінами у нормативно-правовому полі або необхідністю понесення витрат для приведення діяльності у відповідність до нових регуляторних вимог (compliance costs). Монографія за редакцією Шаповалової О. В. та Єфремової К. В. [5, с. 18—22] містить аналіз механізмів мінімізації регуляторних ризиків через забезпечення правової визначеності та стабільності регуляторного середовища.

Бугріменко Р. М. та Смірнова П. В. підкреслюють, що для малого та середнього бізнесу регуляторні ризики цифрової трансформації мають підвищену критичність, оскільки цей вид бізнесу, на відміну від великих корпорацій, не мають достатньої фінансової подушки для поглинання непередбачуваних витрат на приведення у відповідність до законодавства [1, с. 31]. Це обумовлює необхідність диференційованого підходу до регулювання з урахуванням принципу пропорційності — регуляторне навантаження має бути пропорційне економічним можливостям та ризикам підприємств різних розмірів.

З мікроекономічної точки зору, підприємство, що здійснює цифрову трансформацію, стикається з трьома типами регуляторних витрат: прямими (витрати на юридичний супровід цифрових проектів, ліцензування, сертифікацію), непрямими (витрати на перебудову бізнес-процесів відповідно до регуляторних вимог) та альтернативними (утрачена вигода від відмови від певних цифрових рішень через регуляторні обмеження). Сукупність цих витрат формує специфічний компонент загальних витрат підприємства, що безпосередньо знижує його рентабельність і конкурентоспроможність.

5. Аналіз прогалин нормативно-правового поля та їх економічні наслідки.

Системний аналіз чинного нормативно-правового поля регулювання цифрової трансформації підприємств дозволяє виявити низку принципів прогалин, що мають конкретні негативні економічні наслідки для суб'єктів господарювання.

Першою і найбільш системною проблемою є фрагментарність законодавства. Підприємства вимушені одночасно дотримуватися вимог законів про кібербезпеку [14], захист інформації [16], авторське право [12], цифровий контент [11] та цілого ряду підзаконних нормативних актів, що нерідко містять неузгоджені між собою норми. З економічної точки зору, це означає суттєве підвищення транзакційних витрат — витрат на правовий моніторинг, юридичний комплаєнс та управління регуляторними ризиками. За оцінками міжнародних консалтингових компаній, витрати на правовий комплаєнс у сфері цифрової діяльності становлять від 3 до 8% операційних витрат підприємства залежно від галузі та масштабу діяльності.

Другою суттєвою проблемою є регуляторне відставання — розрив між темпами технологічного розвитку та швидкістю реакції законодавця. Монографія [5, с. 18—22] переконливо доводить, що цей розрив породжує зони правової невизначеності, які підприємства змушені долати самостійно. В умовах правової невизначеності раціональні економічні агенти схильні до надмірної обережності, що призводить до недоінвестування у цифрові проекти та уповільнення технологічної модернізації. Кобушко Я. В. та Грабін О. Ю. [4, с. 88] пропонують використання принципово-базованого регулювання як засобу подолання регуляторного відставання без шкоди для правової визначеності.

Третьою проблемою є понятійна невизначеність базових категорій цифрового законодавства. Хаустова М. Г. доводить, що відсутність чітких законодавчо закріплених дефініцій понять "цифровізація", "цифрова трансформація", "цифровий актив" тощо призводить до різного тлумачення регуляторних вимог різними органами влади та суб'єктами господарювання [7, с. 9—10]. З економічної точки зору, це є різновидом інституційної невизначеності, що підвищує ставку дисконтування при прийнятті інвестиційних рішень та знижує чисту приведену вартість проектів цифровізації.

Особливо гострою є відсутність регулювання у сферах, що найбільш динамічно розвиваються: правовий статус штучного інтелекту та алгоритмічних рішень, регулювання ринків цифрових активів та криптовалют, правовий режим великих даних (Big Data) як економічного ресурсу. Відсутність регулювання у цих сферах є економічно рівнозначною наявності неповних ринків, де потенційно вигідні обміни не відбуваються через відсутність правової інфраструктури для їх здійснення.

Таблиця 3. Прогалини нормативно-правового поля та їх економічні наслідки для підприємств

Прогалина регулювання	Джерела	Економічні наслідки	Рекомендації
Фрагментарність законодавства	[5; 6; 8]	Підвищення транзакційних витрат та витрат на комплаєнс (3–8% операційних витрат)	Кодифікація цифрового законодавства, єдиний цифровий кодекс
Регуляторне відставання	[4; 5; 7]	Недоінвестування у цифрові проекти через правову невизначеність	Principles-based регулювання, регуляторні «пісочниці»
Понятійна невизначеність	[7]	Підвищення ставки дисконтування, зниження NPV інвестиційних проектів	Законодавче закріплення уніфікованих дефініцій
Відсутність регулювання III	[5]	Правові ризики при впровадженні III-рішень, стримування інновацій	Адаптація EU AI Act до вітчизняного права
Неповне регулювання фінтеху	[2]	Регуляторний арбітраж, спотворення конкуренції на фінансових ринках	Регулювання криптоактивів (MiCA), необанків, платформ
Прогалини у захисті персональних даних	[14; 16]	Репутаційні ризики, штрафні санкції при виході на ринки ЄС	Закон про захист персональних даних на рівні GDPR

Джерело: узагальнено авторами на основі [2, 4, 5, 6, 7, 8, 14, 16].

6. Цифровізація фінансового сектору: економічні трансформації та регуляторні виклики.

Фінансовий сектор є одним з найбільш чутливих до цифрової трансформації сегментів економіки, оскільки фінансові послуги за своєю природою є виробництвом та переробкою інформації, що робить їх ідеальним об'єктом для цифровізації. Штерма Т. В., Гончарук Я. М. та Лещук В. М. аналізують ключові економічні тенденції цифровізації фінансових ринків [2, с. 110—113]: дезінтермедіацію (усунення традиційних фінансових посередників), демократизацію доступу до фінансових послуг (фінансову інклюзію), підвищення ефективності платіжних систем та виникнення нових форм фінансових активів (криптовалюти, цифрові токени).

З теоретико-економічної точки зору, виникнення необанків, платіжних агрегаторів та краудфандингових платформ є проявом технологічно детермінованих змін у виробничій функції фінансових послуг: цифрові технології знижують граничні витрати обслуговування клієнтів та мінімально ефективний масштаб виробництва фінансових послуг до рівнів, недосяжних для традиційних банків. Це породжує класичну проблему "підривних інновацій", де регуляторні рамки, що розроблялися для одного ринкового устрою, виявляються неадекватними для нового.

Автори [2, с. 113] особливо акцентують на явищі "регуляторного арбітражу" у фінтех-секторі: компанії, що фактично надають банківські послуги без відповідних ліцензій, отримують конкурентні переваги за рахунок уникнення витрат на дотримання пруденційних норм. Це спотворює умови конкуренції на фінансових ринках та підвищує системний ризик. Урегулювання цієї проблеми вимагає переосмислення базових принципів регуляторного підходу: від регулювання за типом установи до регулювання за типом діяльності.

7. Гармонізація з правом ЄС: економічні аргументи та пріоритети.

Гармонізація вітчизняного законодавства у сфері цифрової економіки з правом ЄС має вагомий економічний обґрунтування, що виходять за межі суто юридичних аргументів євроінтеграції. По-перше, гармонізація знижує транзакційні витрати для підприємств, що здійснюють транскордонну цифрову діяльність: уніфіковані правила ринку ЄС усувають необхідність подвійного комплаєнсу та зменшують витрати виходу на ринки ЄС для вітчизняних підприємств. По-друге, відповідність стандартам ЄС є важливим сигнальним механізмом, що підвищує довіру іноземних інвесторів та партнерів і знижує премію за ризик при кредитуванні вітчизняних цифрових підприємств [5, с. 26].

Прийняття Закону "Про цифровий контент та цифрові послуги" [11] є прикладом успішної гармонізації, що відкриває вітчизняним підприємствам доступ до єдиного цифрового ринку ЄС. Закон "Про авторське право і суміжні права" [12] адаптує вітчизняне право до стандартів ЄС у сфері охорони інтелектуальної власності, що підвищує привабливість України як майданчика для реєстрації та монетизації цифрових продуктів.

Штерма Т. В. та співавтори [2, с. 113] підкреслюють критичну важливість гармонізації у фінансовому секторі з регламентом MiCA (Markets in Crypto-Assets) та директивами відкритого банкінгу (PSD2), оскільки відставання України у цьому напрямі безпосередньо знижує конкурентоспроможність вітчизняних фінтех-компаній на європейських ринках та ускладнює залучення венчурного капіталу до цифрового фінансового сектору.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз нормативно-правового поля регулювання діяльності підприємств України в умовах цифрової трансформації з позицій спеціальності "Економіка" дозволяє сформулювати такі висновки.

По-перше, нормативно-правове поле є ключовим елементом інституційного середовища цифрової економіки, що безпосередньо визначає рівень транзакційних витрат, обсяги інвестицій у цифровий капітал та ефективність розподілу ресурсів між суб'єктами господарювання. В Україні сформована базова система законодавчих актів у сфері цифрової економіки [9; 10; 11; 12; 13; 14], проте якість регуляторного середовища ще не відповідає потребам ефективного ринку цифрових продуктів і послуг.

По-друге, виявлені системні прогалини регуляторного поля — фрагментарність законодавства, регуляторне відставання, понятійна невизначеність та відсутність регулювання у низці швидкозростаючих цифрових секторів — генерують значні регуляторні ризики для підприємств, що матеріалізуються у підвищенні транзакційних витрат, недоінвестуванні у цифрові проекти та зниженні конкурентоспроможності [5, с. 42; 8, с. 115]. Ці ефекти є особливо критичними для малого та середнього підприємництва.

По-третє, гармонізація вітчизняного законодавства з правом ЄС є економічно обґрунтованою стратегією, що знижує транзакційні витрати транскордонної цифрової діяльності, підвищує інвестиційну привабливість та сигналізує про надійність вітчизняного ринку для іноземних партнерів [2; 5; 11; 12]. Пріоритетними напрямками гармонізації є захист персональних даних (GDPR), регулювання криптовалют (MiCA), цифрові ринки (DMA/DSA) та штучний інтелект (AI).

По-четверте, підвищення економічної ефективності підприємств в умовах цифрової трансформації потребує переходу від нормативно-орієнтованого до результато-орієнтованого підходу у регуляторній політиці — із застосуванням принципів пропорційності, технологічної нейтральності та адаптивності. Перспективи подальших досліджень пов'язані з кількісною оцінкою економічних ефектів вдосконалення регуляторного поля: розрахунком еластичності інвестицій у цифровізацію за рівнем регуляторної визначеності та моделюванням впливу гармонізації законодавства на продуктивність підприємств різних секторів економіки [1; 3; 4; 6].

Література:

1. Бугрименко Р. М., Смірнова П. В. Вплив розвитку цифрової трансформації на діяльність підприємства // Економіка та суспільство. 2024. Вип. 59. С. 29—33.
2. Штерма Т. В., Гончарук Я. М., Лещук В. М. Тенденції цифровізації фінансового сектору та виклики для правового регулювання // Економіка та суспільство. 2025. Вип. 71. С. 109—115.
3. Крамар І. Ю., Потюк В. М. Деякі особливості цифрової трансформації вітчизняних підприємств як елемента забезпечення їх економічної безпеки на сучасному етапі // Економіка та суспільство. 2025. Вип. 76. С. 49—53.
4. Кобушко Я. В., Грабін О. Ю. Огляд теоретичних моделей управління економічним розвитком в умовах феномену цифрової трансформації // Ефективна економіка. 2025. № 7. С. 83—90.
5. Правове забезпечення розвитку технологій цифрової економіки та суспільства: монографія / за ред. О. В. Шаповалової, К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку України, 2023. 292 с.
6. Лойко Є. М., Загороднюк Є. В. Нормативно-правове регулювання цифрової трансформації комунікаційних стратегій суб'єктів господарювання // European scientific journal of Economic and Financial innovation. 2024. № 1 (13).
7. Хаустова М. Г. Поняття цифровізації: національні та міжнародні підходи // Право та інновації. 2022. № 2 (38). С. 7—12.
8. Штець Т. Ф. Державне регулювання розвитку сектора цифрової економіки України: дис. на здобуття наук. ступ. д-ра філос. Львів: ЛТЕУ, 2021. 232 с.
9. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179.
10. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р.
11. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10.08.2023 р. № 3321-IX.
12. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX.
13. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 р. № 1667-IX.
14. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII.
15. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII.
16. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР.
17. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856.
- enterprise activity", *Economy and Society*, vol. 59, pp. 29—33.
2. Shterma, T. V., Honcharuk, Ya. M. and Leshchuk, V. M. (2025), "Trends in the digitalisation of the financial sector and challenges for legal regulation", *Economy and Society*, vol. 71, pp. 109—115.
3. Kramar, I. Yu. and Potiuk, V. M. (2025), "Some features of digital transformation of domestic enterprises as an element of ensuring their economic security at the current stage", *Economy and Society*, vol. 76, pp. 49—53.
4. Kobushko, Ya. V. and Hrabyn, O. Yu. (2025), "Overview of theoretical models of economic development management in the context of the digital transformation phenomenon", *Efficient Economy*, vol. 7, pp. 83—90.
5. Shapovalova, O. V. and Yefremova, K. V. (2023), [Legal support for the development of digital economy and society technologies], Scientific and Research Institute of Legal Support for Innovative Development of Ukraine, Kharkiv, Ukraine.
6. Loiko, Ye. M. and Zahorodniuk, Ye. V. (2024), "Regulatory and legal regulation of digital transformation of communication strategies of business entities", *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*, vol. 1 (13).
7. Khaustova, M. H. (2022), "The concept of digitalisation: national and international approaches", *Law and Innovation*, vol. 2 (38), pp. 7—12.
8. Shtets, T. F. (2021), "State regulation of the development of the digital economy sector of Ukraine", PhD thesis, Lviv University of Trade and Economics, Lviv, Ukraine.
9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), National Economic Strategy for the period up to 2030, approved by Resolution No. 179, 03 March.
10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), On approval of the Concept for the Development of Digital Competences, Order No. 167-r, 03 March.
11. Verkhovna Rada of Ukraine (2023), On Digital Content and Digital Services, Law No. 3321-IX, 10 August.
12. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), On Copyright and Related Rights, Law No. 2811-IX, 01 December.
13. Verkhovna Rada of Ukraine (2021), On Stimulating the Development of the Digital Economy in Ukraine, Law No. 1667-IX, 15 July.
14. Verkhovna Rada of Ukraine (2017), On the Fundamental Principles of Ensuring Cybersecurity of Ukraine, Law No. 2163-VIII, 05 October.
15. Verkhovna Rada of Ukraine (1992), On Information, Law No. 2657-XII, 02 October.
16. Verkhovna Rada of Ukraine (1994), On the Protection of Information in Information and Telecommunication Systems, Law No. 80/94-VR, 05 July.
17. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Regulation on the Ministry of Digital Transformation of Ukraine, approved by Resolution No. 856, 18 September.

References:

1. Buhrymenko, R. M. and Smirnova, P. V. (2024), "The impact of digital transformation development on

Отримано редакцією журналу / Received: 06.04.26

Професійно рецензовано / Revised: 16.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 21.04.26